

(з урахуванням строків давності, визначених статтею 15 цього Закону). Тобто платник ПДВ має право або подати уточнюючий розрахунок, або відобразити уточнені показники в податковій декларації за будь-який наступний податковий період, протягом якого такі помилки були самостійно виявлені. При цьому, якщо помилка призвела до заниження податкового зобов'язання, необхідно нарахувати і сплатити штраф у розмірі 5 % від суми заниження.

На відміну від податкової декларації з ПДВ, яка містить зведені результати податкового обліку, Реєстр являє собою форму для запису (реєстрації) отриманих та виданих податкових накладних у хронологічному порядку. В Реєстрах отриманих та виданих податкових накладних підчистки і необумовлені виправлення тексту та цифрових даних не допускаються. Коригування помилкових записів у Реєстрах здійснюється за правилами, передбаченими для бухгалтерського обліку, у момент виявлення таких помилок та не тягне за собою формування нових (уточнюючих) реєстрів.

Висновки. Запровадження системи отримання від платників податкової звітності в електронному вигляді, у тому числі додатка 5 до декларації з ПДВ, стало дієвим способом вирішення зазначених проблем. Електронна звітність дає змогу зекономити час і працівникам ДПС, і представникам бізнесу. ДПА України подала на розгляд Верховної Ради України законопроект „Про внесення змін до Закону України „Про податок на додану вартість” щодо запровадження обов'язкової подачі податковим органам платниками податку на додану вартість разом з податковою звітністю з ПДВ копій записів у реєстрах виданих та отриманих податкових накладних в електронному вигляді.

Література:

1. Закон України: Про податок на додану вартість: від 02.12.2010 № 2755-VI (2755-17) / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України.

2. Закон України: про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України, від 02.12.2010 р. № 2756-VI / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України.

УДК 338.436.33/635

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Сосновська О.О., к.е.н., доцент, Білун С.О., к.е.н., Бурлака О.П., ст. викладач
Полтавська державна аграрна академія*

Проаналізовано стан виробництва зерна у господарствах Полтавської області. Досліджено вплив окремих чинників на ефективність виробництва зерна. Значну увагу приділено заходам щодо збільшення виробництва зерна в області.

The condition of grain production in the farms of the Poltava region. The influence of individual factors on the efficiency of grain production. Special attention is paid to measures to increase grain production in the region.

Постановка проблеми. Зернове господарство займає базове місце у сільськогосподарському виробництві країни та гарантує її продовольчу безпеку, саме тому воно вважається галуззю стратегічного значення. Зерно – це не лише сировина для хлібобулочної, кондитерської та круп'яної промисловості, але й для спиртової, пивоварної та медичної галузей. Від ефективності зерновиробництва залежить стан та рівень розвитку тваринництва.

Разом з тим, у масштабі економічного розвитку країни та її економічного потенціалу зернове господарство відіграє роль одного з головних джерел поліпшення ресурсного та розвитку експортного потенціалів. А тому підвищення рівня ефективності виробництва зерна є найважливішим завданням, розв'язання якого повинно здійснюватися не тільки на державному, але й на регіональному рівнях, де вирішуються питання забезпечення населення продуктами харчування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми економічної ефективності виробництва зерна висвітлені у працях таких економістів, як О.Г. Білозерцев, Ю.Д. Білик, П.І. Гайдуцький, В.А. Кадієвський, М.Ю. Коденська, С.В. Кучер, М.Г. Лобас, Т.Ю. Приймачук, Д.Ю. Словей, П.Т. Саблук, В.П. Ситник, О.М. Шпичак і багато інших. Ними розроблені стратегічні аспекти розвитку зернового виробництва в Україні, підвищення його економічної ефективності за рахунок раціонального використання земельних, матеріально-технічних і трудових ресурсів, удосконалення системи ціноутворення, функціонування ринку зерна.

У той же час ряд проблем залишаються малодослідженими та вимагають подальшого наукового обґрунтування і практичного вирішення. Зокрема це питання підвищення економічної ефективності виробництва зерна на рівні регіонів.

Постановка завдання. Наявність дискусійних проблем, а також об'єктивна необхідність визначення головних чинників ефективного ведення зерновиробництва обумовили вибір теми дослідження. Метою дослідження є аналіз та обґрунтування шляхів підвищення ефективності виробництва зерна у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виробництво і реалізація зерна для сільського господарства Полтавської області має особливе значення тому, що зернова галузь є провідною для абсолютної більшості сільськогосподарських підприємств. Це підтверджується структурою грошових надходжень від реалізації сільськогосподарської продукції, де частка зерна перевищує 35,0%, а в структурі продукції рослинництва – 52,0%. Це дає підстави стверджувати, що реалізація зерна – основне джерело надходження коштів, необхідних для відтворення сільськогосподарського виробництва. Проте поглиблений аналіз чинників, які впливають на валове виробництво

зерна показує, що галузь розвивається виключно екстенсивно. Так валове виробництво зерна в області з 1990 року до 2009 року зросло на 11,0%. Однак цього було досягнуто, перш за все, за рахунок істотного зростання площ посіву зернових культур, в той час як урожайність їх зменшувалася в цей же період (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка посівних площ, урожайності та валового збору зернових культур у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області, 1990-2009 рр.*

Показники	Роки					2009р. у % до 1990 р.
	1990	1995	2000	2005	2009	
Площа посіву, тис. га	837,2	787,9	894,6	911,0	1011,3	120,8
Питома вага у загальній посівній площі, %	46,3	45,9	51,4	58,4	59,8	x
Урожайність з 1 га, ц	41,2	25,6	18,9	31,3	37,9	92,0
Валовий збір, тис. тонн	3450,4	2016,0	1407,8	2850,7	3829,9	111,0
в т.ч. на 100 га ріллі, тонн	190,5	116,6	90,3	180,9	226,6	119,0

* розраховано авторами за даними [3]

Аналіз даних таблиці 1 показує, що у 2009 році площа посіву зернових культур у сільгосп підприємствах області складала 1011,3 тис. га, або 59,8% посівної площі, в той час як у 1990 році вона була на 17,2 % менша, а її питома вага у загальній посівній площі становила лише 46,3%. Це пояснюється, перш за все, стабільним попитом на зерно. Однак таку структуру посівних площ не можна вважати раціональною оскільки в ній порушені науково - обґрунтовані рекомендації щодо співвідношення окремих культур у сівозміні. А це створює передумови до втрати родючості ґрунтів, ушкодження посівів шкідниками та хворобами тощо і, як наслідок, негативно впливає на урожайність. Зниження урожайності пояснюється також скороченням використання інтенсивних технологій та основних їх елементів. Так внесення мінеральних добрив з 1990 року зменшилось у 3 рази, а органічних – у 8 разів. Засоби захисту рослин використовуються недостатньо. Якість насіннєвого матеріалу низька.

Значне падіння виробництва та ріст цін на матеріально-технічні ресурси відбилися на показниках економічної ефективності. Повна собівартість 1 ц зерна впродовж останніх п'яти років виросла в 2,3 разу. Якщо у 1990 році рівень рентабельності складав 339,0%, то у 2009 всього 14,2%. Тому необхідним є всебічне вивчення тенденції розвитку зернової галузі в регіоні, економічної ефективності виробництва зерна і визначення основних напрямків її підвищення.

Збільшення врожайності впливає не тільки на збільшення валового збору зерна, але і на економічну ефективність його виробництва: продуктивність праці, собівартість, а, отже, і на рентабельність.

Ріст урожайності зернових культур, як правило, пов'язаний з додатковими трудовими і матеріальними витратами. Однак, як показують наші дослідження за матеріалами сільськогосподарських підприємств Котелевського

району, темпи росту врожайності і додаткових витрат неоднакові – врожайність росте швидше, ніж додаткові витрати праці і засоби. Тому з ростом урожайності скорочується трудомісткість виробництва і знижується собівартість зерна (табл. 2).

Таблиця 2

Вплив урожайності зернових культур на ефективність виробництва зерна у аграрних підприємствах Котелевського району, 2007-2009 рр. *

Показники	Групи підприємств за рівнем урожайності зернових культур, ц/га			У середньому по району	ТОВ „Агрофірма „Маяк”
	I до 30 ц/га	II 31-40 ц/га	III понад 40 ц/га		
Кількість підприємств	3	4	2	9	х
Урожайність зернових, ц/га	27,2	35,1	43,7	34,5	41,3
Витрати на 1 га:виробництва, грн.	1273,0	1354,9	1442,1	1362,8	1020,1
праці, люд.-год.	12,8	13,5	16,4	14,2	15,7
Собівартість 1 ц зерна, грн.	46,8	38,6	33,0	39,5	24,7
Ціна реалізації 1 ц зерна, грн.	50,5	52,8	53,5	52,3	54,1
Одержано прибутку : на 1 га посіву зернових, грн.	100,64	498,42	895,85	441,6	942,3
на 1 люд.-год.	7,8	36,9	54,6	31,1	64,7
Рівень рентабельності виробництва зерна, %	8,0	36,8	62,1	32,4	119,0

* розраховано авторами за даними [3]

Аналіз даних таблиці 2 показує, що з ростом урожайності ефективність виробництва зерна зростає. Так, у підприємствах першої групи середня урожайність зернових складає 27,2 центнера з гектара та є найнижчою серед аграрних підприємств Котелевського району. Такий її рівень забезпечується при виробничих витратах на один гектар у сумі 1273,0 гривень, які є найменшими з-поміж всієї сукупності господарств, що пов'язано з нестачею оборотних коштів на придбання матеріальних ресурсів: мінеральних добрив, засобів захисту рослин, кондиційного насіння тощо. Ці господарства, як правило, використовують для посіву товарне зерно. Саме це і визначає незадовільний рівень урожайності та економічної ефективності виробництва. Так, собівартість 1 ц зерна є високою і становить 46,8 грн. через високу трудомісткість виробництва, низький рівень продуктивності праці, яка становить лише 107,8 грн. на 1 люд.-год., у той час як, у середньому по району – 127,1 грн. На 1 га посіву зернових тут одержують 100,64 грн. прибутку, що майже у 4 рази менше від середнього показника, та у 9 разів менше, ніж у ТОВ «Агрофірма „Маяк”. У кінцевому рахунку такий рівень урожайності забезпечує лише 8,0 % рентабельності виробництва, що не дозволяє здійснювати розширене відтворення виробництва.

Зростання врожайності зернових культур у підприємствах другої групи до 35,1 центнерів з гектара, до яких ввійшли СК „Дружба”, СТОВ „Правда”, СТОВ „Скіф” та СТОВ „Україна”, забезпечується витратами виробництва в розрахунку на один гектар в сумі 1354,9 гривень. Це дозволяє мати вищу ре-

зультативність та ефективність виробництва. Так у цих господарствах собівартість 1 центнера зменшується до 38,6 грн., або на 17,5 % порівняно із підприємствами першої групи, зростає продуктивність праці до 136,9 гривень на 1 люд.-год. , і, як наслідок, прибуток та рівень рентабельності виробництва до 36,8 відсотків.

Подальше зростання урожайності у підприємствах третьої групи забезпечується підвищенням витрат виробництва в розрахунку на 1 гектар до 1442,1 грн., або на 6,4% порівняно із підприємствами другої групи, та 13,3% порівняно із підприємствами першої групи. Середня урожайність зернових складає 43,7 центнерів з гектара та є найвищою серед підприємств району. Це СВК „Батьківщина” та ТОВ „Агрофірма „Маяк”. Саме у цих підприємствах забезпечується чітке дотримання технології виробництва, високий рівень технічної оснащеності галузі та організації виробництва. Зростання урожайності обумовлює найнижчу собівартість 1 ц зерна, яка становить 33 гривні, та найвищу рентабельність виробництва, яка перевищує 60 %.

В останні роки значно загострилася конкуренція між виробниками зерна. Ключовим фактором успіху у конкурентній боротьбі є рівень собівартості продукції, в якій акумулюється ефективність використання усіх факторів виробництва. В свою чергу, на неї прямо впливає величина витрат виробництва. Розглянемо вплив виробничих витрат у розрахунку на один гектар посіву зернових та зернобобових культур на економічну ефективність виробництва зерна у підприємствах Котелевського району (табл. 3).

Таблиця 3

Вплив витрат виробництва на один гектар посіву зернових культур на ефективність виробництва зерна в аграрних підприємствах Котелевського району, 2007-2009 рр. *

Показники	Групи підприємств за рівнем виробничих витрат на 1 га посіву зернових, грн.			У середньому по району	ТОВ „Агрофірма „Маяк”
	I до 1300	II 1301-1499	III понад 1500		
Кількість підприємств	3	5	1	x	x
Витрати на 1 га посіву зернових, грн.: виробництва	1290,2	1310,4	1653,4	1362,8	1020,1
праці, люд.-год.	13,4	14,6	18,6	14,2	15,7
Собівартість 1 ц зерна, грн.	35,6	42,0	38,9	39,5	24,7
Ціна реалізації 1 ц зерна, грн.	53,2	51,8	53,5	52,3	54,1
Виробничі витрати рослинництва, тис. грн.	6514,5	2253,7	12398,4	5667,5	16804,3
Питома вага виробничих витрат зерна у загальних виробничих витратах рослинництва, %	31,7	40,6	34,7	41,6	27,0
Урожайність, ц/га	36,2	31,2	42,5	34,5	41,3
Рівень рентабельності виробництва зерна, %	49,4	23,3	37,5	32,4	119,0

* розраховано авторами за даними [3]

Аналіз даних таблиці 3 показує, що підвищення ефективності виробництва зерна досягається з ростом витрат виробництва на один гектар посіву до певної межі, понад яку їх зростання не супроводжується суттєвим приростом обсягу виробленої продукції, а ефективність виробництва зерна навпаки знижується.

Так у підприємствах першої групи середня величина виробничих витрат у розрахунку на 1 гектар посіву складає 1290,2 гривень. Вона є найнижчою серед сільськогосподарських підприємств Котелевського району. Це ТОВ „Агрофірма „Маяк”, СК „Дружба” та СТОВ „Скіф”. За такого рівня вкладень ці підприємства отримують у середньому по 36,2 центнера зерна з 1 гектара, а ТОВ „Агрофірма „Маяк” навіть 41,3 ц при витратах 1020,1 грн. У цих господарствах частка витрат зернової галузі не перевищує третини витрат рослинництва. Це дозволяє зменшувати собівартість зерна до 35,6 гривень та досягати найвищої рентабельності виробництва – 49,4 %.

Подальше зростання виробничих витрат у зернову галузь у підприємствах другої групи до 1500 гривень не супроводжується ростом урожайності. Вона становить лише 31,2 центнерів з гектара, або на 13,8 % менше, ніж у підприємствах першої групи. Така ситуація склалася у СТОВ „Правда”, СТОВ „Зоря”, СТОВ „Україна”, СТОВ „Промінь”, та ПСП „Ковпаківець”, де в середньому на 1 га посіву зернових та зернобобових витрачають 1310,4 грн., а трудомісткість його обробітку становить 14,6 люд-год. Зростає і питома вага витрат у зернову галузь у витратах рослинництва до 40,6 %. Однак, як показали наші дослідження ефективність використання таких витрат низька. Так собівартість 1 ц зерна зростає до 42 гривень за центнер, або на 18 %, що, у свою чергу, обумовлює зменшення рівня рентабельності виробництва до 23,3 %.

Зростання інтенсивності виробництва, про що свідчить збільшення поточних витрат у розрахунку на 1 га посівної площі, в аграрних підприємствах третьої групи, до якої ввійшов СВК „Батьківщина”, не має однозначного тлумачення. Хоча тут і досягається найвищий рівень врожайності (42,5 центнерів з 1 гектара), однак ефективність виробництва зерна набагато нижча, ніж у попередніх двох групах. Так, собівартість 1 ц становить 38,9 грн., а рентабельність виробництва зерна 37,5%, що, хоча і є краще у порівнянні із підприємствами другої групи, однак набагато гірше, ніж у підприємствах першої групи. Тобто, можна стверджувати, що послідовні вкладення коштів у виробництво доцільні до певної межі, коли темпи приросту виробництва є випереджаючими, що є характерним для підприємств першої групи.

Таким чином, найвищої ефективності виробництва зерна досягають підприємства за виробничих витрат в розрахунку на 1 гектар у межах 1300 грн. та за раціональної їх структури.

Підвищення врожайності зернових культур в області можна досягти, використовуючи резерви виробництва, пов'язані з інтенсифікацією галузі, а саме: внесення науково-обґрунтованих доз мінеральних добрив, використання засобів захисту і регуляторів росту рослин; використання сортів і гібридів інтенсивного типу по кращих попередниках; скорочення втрат врожаю при

збиранні. За рахунок цих заходів можна одержати приріст врожаю 25,5 ц з 1 га [1]. Одним із ключових напрямків підвищення ефективності виробництва зерна у Полтавській області є застосування науково-обґрунтованих сівозмін. Аналіз різних ґрунтових умов переконує, що у сівозміні продуктивність більшості культур на 30-50 % вища, ніж у беззмінних посівах. Чергування культур у сівозміні поліпшує фітосанітарний стан посівів і забезпечує високу врожайність. Зокрема приріст урожайності різних сортів озимої пшениці з використанням 3-пільної сівозміни становитиме в середньому 7 центнерів з одного гектара [2].

Застосування добрив під зернові культури повинно забезпечити оптимальне живлення рослин, високий урожай зерна, а також підвищення родючості ґрунтів. Норма внесення добрив під зернові культури залежить від попередника. Найвищий урожай озимої пшениці після пару забезпечить внесення 80 кілограм на гектар діючої речовини азотних добрив, урожайність при цьому складатиме 56 центнерів з гектара.

Зниженню собівартості сприятиме використання комбінованої ґрунтообробної та сучасної збиральної техніки, що дозволяє заощаджувати паливно-мастильні матеріали, кошти на ремонт, витрати праці, скоротити втрати зерна при збиранні врожаю. Заощадження експлуатаційних витрат, уникнення втрат, використання ефективних каналів реалізації зерна та залучення до виробництва іноземних інвестицій дозволили ТОВ „Агрофірма „Маяк” у 2009 році досягти рівня рентабельності виробництва зерна 69,5%.

Висновки. У зв'язку із складним економічним станом вітчизняні виробники аграрної продукції дедалі частіше орієнтуються на екстенсивний шлях розвитку виробництва, що не дає змоги досягти високої ефективності та урожайності при вирощуванні продукції. Проведені дослідження підтверджують, що виробництво сільськогосподарської продукції доцільно спрямовувати на інтенсивний шлях розвитку.

Щоб вивести зернове господарство на належний рівень та забезпечити його прибутковість, у першу чергу товаровиробникам потрібна фінансова підтримка з боку держави, яка б спрямовувалась на придбання та застосування новітніх технологій щодо вирощування зернових; високоврожайних, стійких проти хвороб сортів посівного матеріалу; розробку науково обґрунтованих програм зерновиробництва, які б реально працювали.

Література:

1. Чмирь С. М. Напрямки підвищення ефективності зерновиробництва / С.М. Чмирь // Економіка АПК. – 2007. – №8. – С. 21-24.
2. Кучер С.В. Фактори впливу на стан ефективності зернового господарства в Україні // Економіка АПК. – 2004. – №1. – С. 114-118.
3. Статистичний збірник „Сільське господарство області” за 2009 рік / за ред. Л.М. Безхлібняк. – Полтава: Головне управління статистики у Полтавській області Державного комітету статистики України, 2010. – 274с.